

Etablering af naturnationalparker

- Virkemiddel for biodiversitet

Uddrag fra Biodiversitetsrådets Årsrapport 2023

Biodiversitetsrådet

Etablering af naturnationalparker

De kommende naturnationalparker har potentiale til at give et væsentligt løft til biodiversiteten i Danmark ved at give plads til vild natur på større, sammenhængende områder. Biodiversitetsrådet anbefaler, at naturnationalparkerne gøres tilstrækkeligt store til at kunne sikre den økologiske integritet og tillade naturlige dynamikker for dyrebestande, vegetation og hydrologi. På havet kan naturnationalparker også blive et vigtigt virkemiddel, hvis de implementeres med fokus på genopretning af den økologiske integritet, herunder især fjernelse af fysiske forstyrrelser og næringsstofbelastning.

Biodiversitetsrådets budskaber

- Biodiversitetsrådet anbefaler, at naturnationalparker placeres og udformes repræsentativt for de terrestriske, ferske og marine økosystemer i Danmark, så de bidrager bedst muligt til at beskytte og forbedre den samlede biodiversitet i Danmark.
- Naturnationalparkerne bør implementeres, så de kan bidrage til det foreslåede delmål om 10 % strengt beskyttede områder både på landjorden og på havet, og derved også til det foreslåede delmål om 30 % beskyttede områder.
- Biodiversitetsrådet anbefaler, at de planlagte naturnationalparker på land gøres væsentligt større, så økosystemernes økologiske integritet kan sikres og genoprettes i videst muligt omfang. Store sammenhængende områder er vigtige for etablering af naturlig hydrologi, naturlig græsning og vegetationsdynamik på landskabsskala. Hvis naturnationalparkerne skal kunne sikre selvopretholdende naturlige bestande af store dyr, uden løbende forvaltning, bør de være mindst 5.000 ha. Mindre naturnationalparker er også væsentlige, men kræver en øget forvaltningsindsats.
- Kommende marine naturnationalparker bør udpeges repræsentativt for den danske havnatur, herunder inddragelse af kystovergangszonen, så de bidrager bedst muligt til at forbedre den samlede marine biodiversitet i Danmark. Naturnationalparkerne bør være store nok til at dække et komplekst net af forskellige habitattyper og repræsentere forskellige fysiske og kemiske forhold.
- En forudsætning for, at naturnationalparkerne kan opnå de ønskede biodiversitetseffekter er, at man får reduceret næringsstofbelastningen fra omkringliggende områder i tilstrækkelig grad, særligt i forhold til naturnationalparkerne akvatiske dele. I de marine og ferske økosystemer er reduktion af næringsstoffer essentielt, mens næringsstofbelastningen er et relativt mindre problem i de terrestriske økosystemer, så længe at det lykkedes at genoprette de naturlige økologiske processer, herunder i særdeleshed græsning.

Etablering af naturnationalparker

Naturnationalparkerne har til formål at bidrage til at styrke biodiversiteten ved at give mulighed for at udpege store, sammenhængende naturområder på statens arealer, hvor biodiversiteten så vidt muligt kan udvikle sig på egne præmisser (Miljøministeriet 2020a). I de terrestriske naturnationalparker drives ikke landbrug, og skove henlægges som urørt skov. Naturstyrelsen har planer om at udsætte store planteædere i naturnationalparkerne og samtidig gives adgang og plads til friluftsliv med mulighed for spændende nye naturoplevelser (Naturstyrelsen 2020).

De første to af de 15 udpegede terrestriske naturnationalparker, Gribsskov og Fussingø, har fået tildelt etableringstilladelse og ventes at kunne blive officielt indviet i 2025. Der foreligger politisk godkendte projektbeskrivelser og forvaltningsplaner for yderligere tre naturnationalparker: Stråse, Tranum og Almindingen, mens de resterende 10 naturnationalparker afventer politisk godkendelse af projektbeskrivelser (Tabel 3.2.1). Det præcise omfang af nogle af de terrestriske naturnationalparker er ikke endeligt vedtaget, men projektudkastene dækker samlet ca. 25.000 ha (Figur 3.2.2), hvilket svarer til 0,6 % af Danmarks landareal, hvoraf 0,1 procentpoint udgøres af urørt skov. Af regeringsgrundlaget fremgår muligheden for at etablere op til yderligere fem naturnationalparker (Regeringen 2022), men disse er ikke nærmere defineret og afventer politisk behandling.

I forbindelse med finanslovsaftalen for 2022 blev det besluttet, at etablere marine naturnationalparker i Øresund og Lillebælt, og der er afsat 10 mio. kr. årligt i perioden 2022-2025 til udvikling af naturnationalparkerne (Finansministeriet 2021b). Udmøntning, afgrænsning og tidshorizont for etableringen af naturnationalparkerne er endnu ikke fastlagt (Miljøministeriet 2023f). I Øresund understøttes planerne om en naturna-

		Naturnationalparker			
		Fussingø og Gribsskov	Tranum, Almindingen og Stråse	De øvrige 10 naturnationalparker	De to marine naturnationalparker
Implementeringsprocess	Myndighed				
Politiske løfter		●	●	●	●
Placering fastlagt		●	●	●	
Udarbejdelse af projektansøgning og forvaltningsplan for områderne ^a	Naturstyrelsen	●	●		
Udarbejdelse af øvrige ansøgninger om dispensation/tilladelse	Naturstyrelsen	●			
VVM-screening af NNP ^b	Miljøstyrelsen	●			
Etableringstilladelser/NNP godkendelse ^c	Miljøstyrelsen	●			
Øvrige nødvendige tilladelser/dispensationer meddelt ^d	Typisk kommune	●			
Forventet indvielse		2025			

Tabel 3.2.1: Oversigt over de 15 naturnationalparker, og hvor de befinder sig i den juridiske og politiske implementeringsproces. De enkelte trin i implementeringsprocessen varetages af forskellige myndigheder. De 10 øvrige naturnationalparker er Læsø Klitplantage, Hanstholm, Husby Klitplantage, Kompedal Plantage, Mols Bjerge, Nørslund Plantage og Harrild Hede, Draved Skov og Kongens Mose, Hellebæk Hegn og Teglstrup Hegn, Bidstrupskovene og Ulvshale Skov. De to marine naturnationalparker i Lillebælt og Øresund er politiske løfter og endnu ikke planlagt.

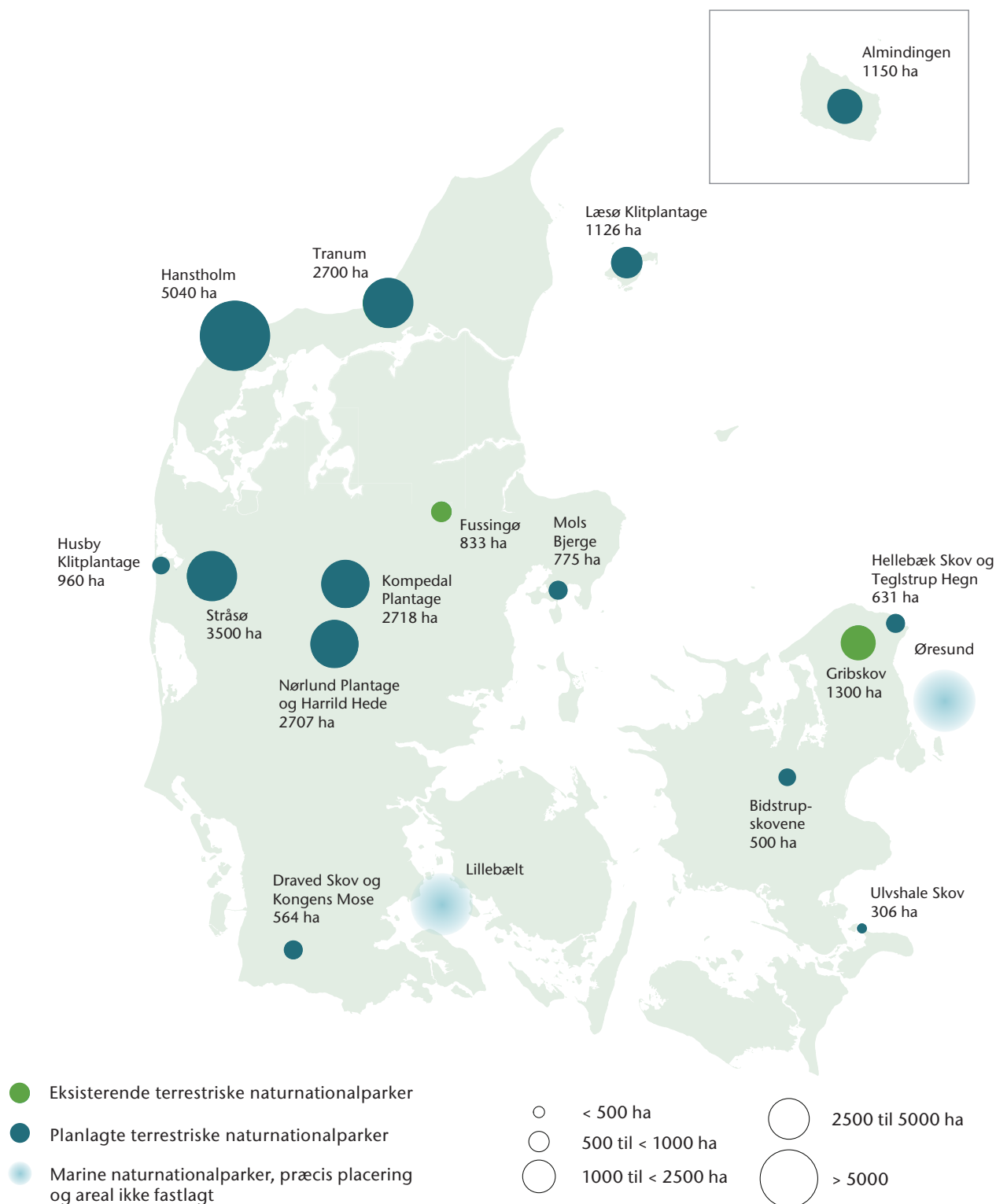
^a Naturbeskyttelsesloven § 61c, stk. 2

^b VVM-screening kan påklages til Miljø- og Fødevarer-nævnet

^c Etableringstilladelse kan påklages til Miljø- og Fødevarer-nævnet

^d Fx efter vandløbsloven § 3-dispensation.

Etablering af naturnationalparker

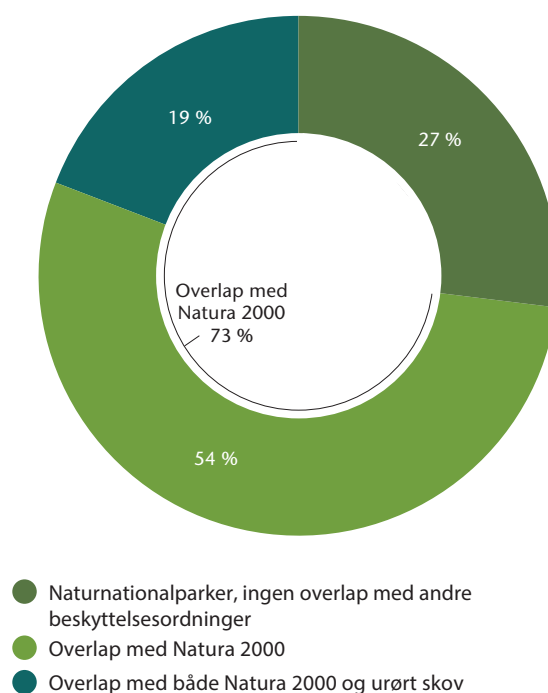
Figur 3.2.2. Kort over planlagte og eksisterende naturnationalparker. To terrestriske naturnationalparker, Fussingø og Gribskov betragtes her som eksisterende, da de forventes indviet i 2024. De resterende 13 er stadig under planlægning jfr. implementeringsprocessen i Tabel 3.2.1. Det samlede omfang af de 15 terrestriske naturnationalparker udgør i alt ca. 25.000 ha, svarende til 0,6 % af Danmarks landareal. Cirklerne størrelse repræsenterer parkernes størrelse.

tionalpark af et eksisterende trawlforbud, mens et forslag om indførsel af trawlfri zone i Bælthavet er udsendt til politisk behandling efter Fiskerikommisionens rapport udkommer i slutningen af efteråret 2023 (Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri 2023). Der foreligger på nuværende tidspunkt ikke konkrete planer for den geografiske udstrækning af de marine naturnationalparker.

Internationalt er nationalparker, fx i lande som USA, Sydafrika, England og Sverige, typisk definerede ved, at naturen får lov til at være uforstyrret og vild, og at nationalparkerne strækker sig over store, sammenhængende landskaber. Biodiversitetsrådet vurderer, at intentionen med de danske naturnationalparker er at leve op til netop disse internationale principper, hvor beskyttelse og fremme af vild natur vil være hovedformålet. Danmarks fem eksisterende nationalparker afviger på dette punkt fra naturnationalparkerne, idet de ikke primært er dedikerede til naturbeskyttelse, men også har andre formål som bl.a. beskyttelse af kulturhistoriske værdier og fremme af turisme. Der er desuden ikke en direkte retlig beskyttelse af natur og biodiversitet knyttet til selve nationalparkerne, men delområder indenfor parkerne kan være beskyttet gennem bl.a. Natura 2000-udpegninger eller udlægninger til urørt skov. Flere af de planlagte naturnationalparker overlapper med nationalparkerne, og kan derved bidrage til at forbedre sidstnævntes naturindhold, kvalitet og beskyttelsesformål. Andelen af reel ny beskyttet natur, der opstår ved anlæggelse af de 15 nye naturnationalparker, begrænser sig dog til 27 % af det samlede areal af naturnationalparkerne (Figur 3.2.3).

I 2022 tildelte IUCN-kommissionseksperter de første fem af de danske naturnationalparker en forvaltningskategori efter IUCN's standard for beskyttede områder. Kommissionseksperterne

vurderede, at naturnationalparkerne Fussingø, Gribskov og Almindingen ud fra de foreliggende projektforslag opfylder IUCN's forvaltningskategori II, 'Nationalpark', da formålet med naturnationalparkerne primært er at beskytte relativt store økosystemer, der i videst muligt omfang vil være selvforvaltede. Samtidig vurderede eksperterne, at naturnationalparkernes biodiversitet er af høj besøgsinteresse, og forvaltningen vil sikre en bæredygtig udnyttelse af naturnationalparkerne til friluftsliv og turisme. Naturnationalparkerne Tranum og Stråsø fik tildelt forvaltningskategori V, 'Beskyttet landskab', idet de primært vil blive forvaltet med henblik på at skabe varierede

Figur 3.2.3: Overblik over andelen af naturnationalparkerne, der overlapper med allerede eksisterende beskyttelsesordninger. Andelen af reel ny beskyttet natur, der opstår ved anlæggelse af de 15 nye naturnationalparker, begrænser sig til 27 % af det samlede areal af naturnationalparkerne.

og naturrige landskaber med en mosaik af kulturprægede hedeområder og tidligere plantageskov, hvor menneskelig påvirkning fra militær anvendelse fortsat tillades (Normander m.fl. 2022).

Virkemidlets bidrag til Danmarks biodiversitetsindsats

Som Biodiversitetsrådet påpegede i den seneste årsrapport, er den vigtigste årsag til den alarmende tilstand for Danmarks terrestriske biodiversitet, at naturen i høj grad mangler beskyttet og sammenhængende plads af høj kvalitet for biodiversiteten, herunder plads med naturlige økologiske processer, der får lov til at virke uforstyrret af presfaktorer, som fx næringsstofbelastning fra omkringliggende områder (Biodiversitetsrådet 2022). Naturnationalparker adresserer i særdeleshed udfordringerne med mangel på naturlige økologiske processer, men det er en forudsætning for, at naturnationalparkerne kan opnå de ønskede biodiversitetseffekter, at man samtidig får reduceret næringsstofbelastningen fra omkringliggende områder i tilstrækkelig grad. I de marine og ferske økosystemer er reduktion af næringsstoffer essentielt, mens næringsstofbelastningen er et relativt mindre problem i de terrestriske økosystemer, så længe at det lykkedes at genoprette de naturlige økologiske processer, herunder i særdeleshed græsning.

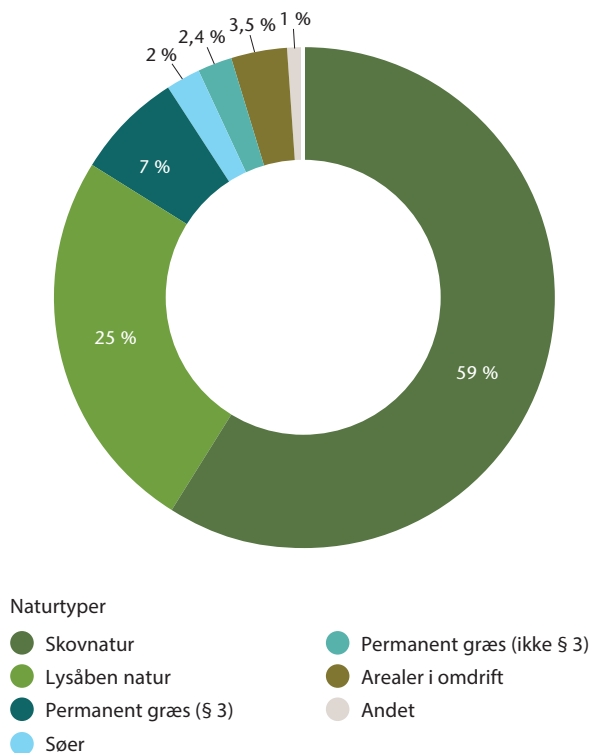
En væsentlig udfordring for etablering af naturlige økologiske processer er, at størstedelen af de udpegede terrestriske naturnationalparker er for små til, at processerne kan udfolde sig fuldt ud naturligt. Det gælder især for naturlig hydrologi og bestandsdynamik for de store planteædere, men også for vegetationsdynamikker på landskabsskala. Biodiversitetsrådet vurderer, at en størrelse på mindst 5.000 ha er nødvendig for at opretholde en naturlig bestandsdynamik på lang sigt i et system med udsætning bag hegn af to el-

ler flere arter af store planteædere. Genopretning af den naturlige hydrologi i områderne er også afhængig af, at vandet kan bevæge sig frit og dynamisk igennem store varierede landskaber. Det er desuden forventeligt, at de positive effekter af store planteædere og naturlig hydrologi i forhold til spredning og øget heterogenitet i vegetation og jordbundsforhold samt naturlige forstyrrelseffekter, såsom oversvømmelse og stormfald i skovområder udfolder sig bedst inden for store landskaber. Disse forstyrrelseffekter forventes i samspil med de store planteædere at bidrage til at danne og opretholde heterogene landskaber med en mosaik af lysåben vegetation og vådområder af forskellig størrelse og sæsonmæssig variation.

Kun én af de planlagte 15 terrestriske naturnationalparker forventes at blive større end 5.000 ha, Hanstholm Naturnationalpark, mens fem er planlagt til at være under 1.000 ha (Figur 3.2.2). Mange af naturnationalparkerne er derfor sandsynligvis for små til at opretholde naturlige, selvregulerende og genetisk sunde bestande af store planteædere over tid (Sunde og Olesen 2007, Callesen m.fl. 2020). Samlet set vil der derfor være behov for, at de terrestriske naturnationalparkerne på sigt bliver markant større, end den nuværende plan foreskriver, for at sikre, at de naturlige økologiske processer i højere grad kan etableres, uden at der løbende er brug for aktiv naturforvaltning. Dette kan bl.a. ske ved at inddrage ikke-statslige arealer i udpegningerne.

Biodiversitetseffekterne af de planlagte naturnationalparker, og sikkerheden for at de opnås, er positivt korreleret med størrelsen på de udlagte områder. Selvom større, sammenhængende områder er bedre for biodiversiteten, er det dog vigtigt at understrege, at der er tale om et kontinuum, således at større områder giver plads til bedre fungerende selvregulerede processer. Udlægning

af mindre, sammenhængende områder til natur, hvor de dynamiske og økologiske processer understøttes med nødvendige kompenserende forvaltningsindsatser, såsom bestandsregulering og genetisk forvaltning af hegnede bestande af store planteædere, vil også i mindre grad bidrage positivt til at opretholde biodiversiteten i Danmark. Udover størrelsen på de terrestriske naturnationalparker er heterogenitet og repræsentativitet i naturtyper og dertil knyttede levesteder også vigtige for biodiversiteten (Figur 3.2.4).

Figur 3.2.4: Fordeling af naturtyper i de 15 planlagte naturnationalparker.

På havet er hovedårsagen til tab af biodiversitet mangel på plads af den fornødne kvalitet, der ikke er påvirket af menneskelig aktivitet. De væsentligste årsager til den manglende kvalitet er næringsstofbelastning fra land og intensivt fiskeri, som påvirker store arealer. Derudover medfører aktiviteter som klapning, råstofindvinding, fiskeopdræt og in-

frastruktur såsom havvindmøller, havneanlæg og kystbeskyttelse også et direkte tab af marine levesteder. For at sikre, at marine naturnationalparker skal kunne bidrage væsentligt til beskyttelse af den marine biodiversitet, vurderer Biodiversitetsrådet, at det er en nødvendig forudsætning, at næringsstofbelastningen og øvrige presfaktorer reduceres væsentligt. Etablering af marine naturnationalparker vil ikke i sig selv afhjælpe problemet med næringsstofbelastning af havmiljøet, da næringsstofreduktionen primært afhænger af landbase-rede virkemidler. En del af den nødvendige reduktion kan komme fra det landbaserede virkemiddel 'udtagning af lavbundsgrunde' (se afsnit 3.2.6), men opnåelse af en tilstrækkelig reduktion vil også kræve andre indsatser. Et forbud mod brug af bundslæbende redskaber i naturnationalparkerne vil have afgørende betydning for den bundlevende flora og fauna og for at kunne genoprette og styrke den marine biodiversitet. Andre former for fiskeri kan også have en effekt på biodiversiteten og bør derfor efter Biodiversitetsrådets vurdering reguleres under hensyn til biodiversiteten.

De danske farvande er meget forskelligartede, og det er Biodiversitetsrådets anbefaling, at marine naturnationalparker udpeges repræsentativt for den danske havnatur, herunder ved inddragelse af kystovergangszonen, så de bidrager bedst muligt til at forbedre den samlede marine biodiversitet i Danmark. De marine naturnationalparker bør derudover være store nok til at dække et komplekst net af forskellige habitattyper og repræsentere forskellige fysiske og kemiske forhold.

Virkemidlets bidrag til delmål

Biodiversitetsrådet vurderer, at de planlagte terrestriske naturnationalparker som minimum vil kunne bidrage til det foreslåede delmål om 30 % beskyttede områder i 2030 (se Boks 3.2.2, side 125). Flere af de foreslåede naturnationalparker,

eller dele deraf, har også potentiale til at kunne opfylde kriterierne for 10%-målet om strengt beskyttede områder. Sidstnævnte vil dog kræve en konkret vurdering af den enkelte naturnationalpark og især kræve, at den har en størrelse og forvaltning, der understøtter uforstyrrede naturlige økologiske processer. Da det nuværende omfang af de planlagte terrestriske naturnationalparker samlet set kun udgør 0,6 % af Danmarks landareal, er det kvantitative bidrag til delmålene om beskyttede og strengt beskyttede områder herfra begrænset. Det er derfor Biodiversitetsrådets anbefaling, at de udpegede terrestriske naturnationalparker udvides, hvor det er muligt, herunder i særlig grad ved at inkludere nærtliggende naturområder, også privatejede, med høj realiseret biodiversitet eller stort biodiversitetspotentiale. Den nuværende regerings regeringsgrundlag og 2030-plan 'DK2030 Danmark rustet til fremtiden' indeholder en ambition om oprettelse af op mod yderligere fem naturnationalparker. En sådan udvidelse af den eksisterende indsats vil potentielt også kunne bidrage positivt til det foreslåede delmål om beskyttede og strengt beskyttede områder i Danmark (Regeringen 2022, 2023).

Biodiversitetsrådet vurderer, at de to planlagte marine naturnationalparker formentlig vil kunne bidrage til det foreslåede delmål om at beskytte 30% af Danmarks havareal på sigt, og afhængig af implementering og forvaltning vil de potentielt også kunne komme i betragtning som strengt beskyttede områder. Det kræver udover den fornødne reduktion af næringsstofbelastningen også, at der indføres den nødvendige regulering af aktiviteter, herunder ressourceudtag, forstyrrelser af havbunden, samt anlæggelse af nye fysiske anlæg (jf. anbefalinger i Tabel 2.2.3, side 92).

I forhold til det foreslåede delmål om naturgenopretning (se Boks 3.2.2, side 125) vil både de ter-

restriske og marine naturnationalparker kunne bidrage væsentligt lokalt inden for naturnationalparkerne, hvis der ved planlægning og implementering er det nødvendige fokus på at reducere presfaktorer og genetablere de naturlige økologiske processer i de udpegede områder.

Virkemidlets bidrag til de overordnede biodiversitetsmål

Hvis de terrestriske naturnationalparker gøres tilstrækkeligt store og etableres med fokus på etablering af naturlig hydrologi, naturlig græsning med store planteædere, og naturlig vegetationsdynamik, kan de have en positiv biodiversitetseffekt både i forhold til at vende tabet af biodiversitet til fremgang inden 2030 og til at genoprette den økologiske integritet i de omfattede områder frem mod 2050. De positive effekter vil kunne ses på kort sigt, da levesteder for den lokale biodiversitet i områderne beskyttes og genoprettes, men især på lang sigt over hundrede år eller mere, når den urørte natur får lov til at udvikle sig fuldt ud, herunder i aldringsprocessen med flere gamle træer og mere dødt ved, samt gennem selvforvaltende dyrebestande og etablering af naturlig hydrologi. De terrestriske naturnationalparkeres fulde biodiversitetspotentiale forventes derfor først realiseret efter 2050. For at virkemidlet kan få den største positive effekt på biodiversiteten, er det vigtigt, at naturnationalparkerne på landjorden udlægges repræsentativt for både den terrestriske og ferskvandstilknyttede biodiversitet i Danmark, samt at næringsstofbelastningen fra omkringsliggende områder reduceres i tilstrækkelig grad.

De to foreslåede marine naturnationalparker har, afhængig af endelig udpegnings, implementering og forvaltning, potentiale til at kunne bidrage til at vende tabet af den marine biodiversitet til fremgang og at sikre den økologiske

integritet i de berørte marine økosystemer. Det kræver dog, at naturnationalparkerne er tilstrækkelig store, udlægges repræsentativt for biodiversiteten, samt at områdernes belastning med næringsstoffer og øvrige presfaktorer, herunder ressourceudtag og forstyrrelser af havbunden, reduceres tilstrækkeligt.

Overordnet set vurderer Biodiversitetsrådet, at naturnationalparker er et brugbart virkemiddel, der vil bidrage positivt til beskyttelse og genoprettelse af biodiversiteten på sigt i de omfattede områder. Det planlagte arealmæssige omfang og placeringen af naturnationalparkerne er dog ikke tilstrækkeligt stort eller repræsentativt nok til, at de planlagte naturnationalparker kan sikre, at tabet af biodiversitet i Danmark kan vendes til fremgang inden 2030. Dette gælder for den terrestriske biodiversitet, biodiversitet tilknyttet de ferske vande og den marine biodiversitet. De planlagte naturnationalparker vil heller ikke alene kunne sikre den økologiske integritet af alle beskadigede økosystemer i Danmark inden 2050, men dog udgøre et væsentligt bidrag hertil.

Klimasamspil

Det er Biodiversitetsrådets vurdering, at etablering af nye terrestriske naturnationalparker, især hvis omfanget øges markant i forhold til det planlagte, vil kunne bidrage væsentligt til mere robuste økosystemer, der bedre kan tilpasse sig

effekterne af de globale klimaforandringer, herunder i forhold til temperaturstigninger og mere ekstremt vejr. Naturnationalparkernes urørte og aldrende skovnatur forventes at skabe såkaldte termiske refugier i form af skyggeområder og vådområder, som særligt vil være til gavn for de arter, som ikke trives godt med de forventeligt kommende varmere og tørrere somre (Pedersen og Kristensen 2023). Desuden forventer rådet, at den genoprettede hydrologi i naturnationalparkerne på sigt vil kunne bidrage til at sikre tilbageholdelse af vand – fx ved kraftige skybrud – og derved mindske risikoen for oversvømmelser uden for naturnationalparkerne – også her afhænger effekten i høj grad af størrelsen på de udlagte områder.

De terrestriske naturnationalparker vil også kunne bidrage positivt til det globale klimaregnskab med hensyn til optagelse og lagring af kulstof. Naturnationalparkernes urørte skovnatur vil over årene bidrage til klimaafbødning, for selvom kulstofoptagelsesraten falder i gamle skovøkosystemer, så fortsætter de med at have et nettooptag af kulstof i flere århundreder (Luyssaert m.fl. 2008, Pedersen og Kristensen 2023). Gamle skove har generelt et større potentiale for at lagre kulstof mere stabilt end yngre skove. For yderligere henvises til virkemidlet 'udlægning af urørt skov'.

Referencer

Biodiversitetsrådet 2022. Fra tab til fremgang - Beskyttet natur i Danmark i et internationalt perspektiv.

Calkoen, S. T. S. V., Muhlbauer, L., Andren, H., Apollonio, M., Balciuskas, L., Belotti, E., Carranza, J., Cottam, J., Filli, F., Gatiso, T. T., Hetherington, D., Karamanlidis, A. A., Krofel, M., Kuehl, H. S., Linnell, J. D. C., Muller, J., Ozolins, J., Premier, J., Ranc, N., Schmidt, K., Zlatanova, D., Bachmann, M., Fonseca, C., Lonescu, O., Nyman, M., Spren, N., Sunde, P., Tannik, M. & Heurich, M. 2020. Ungulate management in European national parks: Why a more integrated European policy is needed. *Journal of Environmental Management*, 260, s. 110068.

Finansministeriet 2021. Finanslov for finansåret 2022.

Luyssaert, S., Schulze, E. D., Börner, A., Knohl, A., Hessenmöller, D., Law, B. E., Ciais, P. & Grace, J. 2008. Old-growth forests as global carbon sinks. *Nature*, 455, s. 213-215.

Miljøministeriet 2020. Kapitel 8a i Lov om ændring af lov om naturbeskyttelse, lov om skove, dyrevelfærdsloven, lov om mark- og vejfred og færdselsloven. 2020/1 LSF 229.

Miljøministeriet 2023. Miljøministerens besvarelse af spørgsmål nr. 503 (MOF alm. del). Miljø- og Fødevarerudvalget 2022-23 (2. samling).

Ministeriet for Fødevarer Landbrug og Fiskeri. 2023. Trawlfri zone i Bælthavet [Online]. Tilgængelig her: <https://fvm.dk/fiskeri/indsatsomraader/baeredygtigt-fiskeri/traulfri-zone-i-baelthavet> [Tilgået 17.08.2023].

Naturstyrelsen. 2020. Naturnationalparkerne i Danmark [Online]. Tilgængelig her: <https://naturstyrelsen.dk/naturbeskyttelse/naturprojekter/naturnationalparker/> [Tilgået 15.06.2023].

Normander, B., Woolhead, J., Petersen, A., Feyeh, F. & Garn, A.-K. 2022. Vurdering af fem naturnationalparker efter IUCNs standard for beskyttet natur. NaturTanken, Parks'nTrails, GEON, SustainParks, Zoologisk Have København, IUCN SSC Conservation Planning Specialist Group Europe.

Pedersen, P. B. M. & Kristensen, J. A. 2023. Sammenspil mellem naturgenopretning og klimaafbødning og -tilpasning. Institut for biologi, Aarhus Universitet.

Regeringen 2022. Ansvar for Danmark: Det politiske grundlag for Danmarks regering.

Regeringen 2023. DK2030 - Danmark rustet til fremtiden.

Sunde, P. & Olesen, C. R. 2007. Elg i Danmark? Vurdering af mulighederne for og konsekvenserne af etablering af en dansk elg-bestand. Danmarks Miljøundersøgelser, Aarhus Universitet, 50 s. - Faglig rapport fra DMU nr. 617.

Uddrag fra Biodiversitetsrådets Årsrapport 2023:
Mod robuste økosystemer - anbefalinger til en dansk lov om biodiversitet (kapitel 3)

